

بررسی کیفی تاثیرات حضور زیاد در شبکه های مجازی بر روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی زوجین

حسن خوش اخلاق^۱، ابراهیم محمدی^۲، الهه جلالی^۳

^۱ استادیار دانشگاه آزاد نائین، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه آزاد خمینی شهر، اصفهان، ایران

^۳ کارشناسی ارشد مشاوره خانواده دانشگاه آزاد خمینی شهر، اصفهان، ایران

چکیده

هدف پژوهش بررسی تاثیرات حضور زیاد در شبکه های مجازی بر روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی زوجین شهر اصفهان بود که با روش نمونه گیری هدفمند و در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته بود که در طول کار با ۱۴ نفر (هفت زوج) به مرحله اشباع رسید. مصاحبه ها ضبط و پیاده سازی و ۱۹۲۳ عبارت مهم با روش کلایزی کد گذاری، تحلیل و مشکلات در کیفیت روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی مرتبط با شبکه های مجازی در دو طبقه مشکلات بین فردی (شامل مشکلات ارتباطی و عاطفی با فرزندان، و اخلاقی در روابط زناشویی) و طبقه فرهنگی - اخلاقی (شامل ۳ مقوله تغییر در سبک زندگی، انحطاط فرهنگی و تغییر ارزشهای مذهبی) و ۱۶ کد مفهومی قرار گرفت. لذا پیشنهاد می شود استفاده درست از شبکه های اجتماعی به عنوان بخشی از مهارت های زندگی و آموزش پیش از ازدواج مورد توجه قرار گیرد.

واژه های کلیدی: شبکه های مجازی، روابط بین فردی، سبک زندگی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

با دگرگون شدن بسترهای زندگی اجتماعی و خانوادگی در عصر حاضر، نمی توان از نقش فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی از جمله اینترنت و شبکه های اجتماعی مجازی بر روابط درون خانوادگی و سبک زندگی افراد غافل ماند. چرا که حضور و فعالیت در اینترنت و فضای مجازی به یکی از نیازهای روزانه افراد جامعه مبدل شده است (بخشی پور ابراهیم پور، ۱۳۹۷). امروزه با آسان شدن برقراری ارتباط از طریق تلفن و نامبر و اینترنت و... دیگر زحمت دیدارها و ملاقات هایی که در گذشته منشأ تبلور احساسات و عواطف بین افراد می شد کم شده است و این محدودیتی است که ابزارهای ارتباطی (رسانه ها) در جامعه ایجاد نموده اند. رسانه ها به مرور به درون خانواده راه می یابند و بر ساخت آن تأثیر می گذارند (ایمان زاده، ۱۳۹۷).

فعالیت مداوم در فضای مجازی علی رغم کارکرد مثبتی که دارد، آسیب هایی را نیز به همراه دارد که سلامت روانی و اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار می دهد؛ رسانه ها و خاصه اینترنت با ورود به خانواده همه نوع روابط، حقوق و تکالیف مربوط به نقش ها و... را تغییر می دهند. تغییرات محسوس در نقش ها و تکالیف و انتظارات افراد در خانواده ها نشانگر این است که ورود رسانه ها بر فرهنگ و ارزشها و هنجارهای موجود تأثیر گذاشته است. ورود رسانه ها، انتظارات نقش ها را در خانواده دگرگون نموده است (آقابابایی، باقری و باقری، ۱۳۹۱) و احتمال کاهش ارتباطات خانوادگی و تضعیف روابط صمیمی و تعاملات اعضای خانواده را در پی خواهد داشت. امروزه، استفاده از اینترنت و حضور در فضای مجازی، زندگی روزانه و روش ها و تعاملات انسان ها برای اجتماعی شدن را توسط شبکه های اجتماعی در هم نوردیده و آن را دستخوش تغییر و تحولاتی گسترده نموده است (دترز، گروب و مهل، ۲۰۱۳).

شواهد بیانگر آن است که منشأ شمار زیادی از ناسازگاری ها و فروپاشی های خانوادگی، تردید طرفین در مورد حوزه ارتباطات شخصی و نحوه برقراری ارتباط با دیگران از سوی طرف مقابل است (وینستین، رینات، بابکین، کوهن، لیجویکس، ۲۰۱۵). همه گیر شدن عضویت و فعالیت در شبکه های اجتماعی، این نگرانی به وجود آورده که شبکه های اجتماعی موجب می شوند کاربران دچار استفاده بی رویه از فضای مجازی شوند و به مرور از ارتباطات فضای واقعی دور شوند. این وضعیت ممکن است روابط آن ها با افراد نزدیک خود، از جمله ارتباط درون خانواده را در سطوح مختلف تحت تأثیر منفی قرار دهد (رضایی و پور جبلی، ۱۳۹۷).. وقتی کارکردهای خانواده از قبیل کارکردهای زیستی، اجتماعی، شناختی و عاطفی، یکی پس از دیگری آسیب ببینند، اعضای آن به تدریج احساس رضایت مندی خود را از دست می دهند. کاهش تدریجی رضایت مندی اعضای خانواده، ابتدا موجب گسست روانی عاطفی و اجتماعی و سپس جدایی و آسیب های اجتماعی چون طلاق می شود. این مساله همچنین، کاهش روابط کلامی و عاطفی میان زن و شوهر و ناتوانی آن ها برای ایجاد فضای گفت و گو را سبب می شود؛ چنین شرایطی ممکن است سبب احساس تنهایی و گرایش افراطی به فضای مجازی شود (شجاعی جشقانی، احمدی، جزایری و اعتمادی، ۱۳۹۶).

^۱Deters, Grobe & Mehl

^۲Weinstein, Rinat, Babkin, Cohen, & Lejoyeux

در این رابطه هرچند بررسی ادبیات تجربی پژوهش نشان می دهد که، به طور کلی وجود پویایی و رابطه زناشویی سالم میان زوجین می تواند با استفاده درست و بهینه از فضای مجازی و شبکه های اجتماعی بدون این که روابط میان آن ها دچار آسیب پذیری شود (ویسکریچ و دلوی،^۲ ۲۰۱۲ ، ؛ گلد، ویلکینسون و هابرم،^۴ ۲۰۰۸ ؛ کوین، استوکدل، باسبی، لورسون و گرانت،^۵ ۲۰۱۱ ؛ پری و ورنر-ویلسون،^۶ ۲۰۱۱) همراه باشد، اما بسیاری از مطالعات موجود نشان می دهد در راستای آسیب ها و مخاطرات مرتبط با فضای مجازی، یکی از عرصه های قابل مطالعه و بررسی، چالش ها و آسیب های برآمده از فضای مجازی در روابط زوجین به عنوان مهمترین رابطه در تعاملات انسانی است. با پیدا شدن ردپای فضای مجازی در رابطه زناشویی، نگرش زوجین نسبت به یکدیگر نیز تغییر کرده و این تغییر نگرش باعث اختلال در روابط صمیمانه زوجین گردیده است (هرتلین،^۷ ۲۰۱۲) به طوری که می توان گفت در سده بیست و یکم شبکه های اجتماعی یکی از عواملی است که سبب آشفتگی تعهدات میان زوجین می شود (موراهان و شوماخر،^۸ ۲۰۰۰؛ جوینسون،^۹ ۲۰۰۰؛ تانگ و کوه،^{۱۰} ۲۰۱۷؛ چن و چانگ،^{۱۱} ۲۰۰۸ ؛ کیم، ریو، چن، چوی و همکاران،^{۱۲} ۲۰۱۴).

استفاده از این شبکه ها باعث کاهش ارتباط میان اعضای خانواده (کوین و اسمیت،^{۱۳} ۲۰۱۱؛ خسروی و علیزاده صحرائی،^{۱۴} ۱۳۹۰؛ سواری،^{۱۵} ۱۳۹۲؛ پاک خصال، سیف الهی و میرزائی،^{۱۶} ۱۳۹۸) غفلت زن وشوهر از یکدیگر (روبرتز و دیوید،^{۱۷} ۲۰۱۶) بروز اختلافات میان زوجین (فاکس، اوسبورن و واربر،^{۱۸} ۲۰۱۴) تسهیل ارتباط با جنس مخالف، نقض حریم شخصی (مارکز،^{۱۹} ۲۰۱۱)، افزایش روابط فرازناشویی (درویین، میلر و دیبل،^{۲۰} ۲۰۱۴؛ ریدگوی، و کلایتون،^{۲۱} ۲۰۱۶؛ کراونز، لکی و وایتینگ،^{۲۲} ۲۰۱۳؛ کمالجو، نریمانی، عطادخت و ابوالقاسمی،^{۲۳} ۱۳۹۵)، اشاعه فحشا و بی بندوباری، هرزه نگاری، تهدید بنیان خانواده (کمالجو، نریمانی، عطادخت و ابوالقاسمی،^{۲۴} ۱۳۹۵)، کاهش رضایت زناشویی (روبرتز و دیوید،^{۲۵} ۲۰۱۶؛ نورترپ و اسمیت،^{۲۶} ۲۰۱۶؛ کلایتون، ناگورنی و اسمیت،^{۲۷} ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا، هالپرن و کاتز،^{۲۸} ۲۰۱۴) و تضعیف خانواده به منزله مرجع و کاهش ارتباط والدین با

^۱Weisskirch & Delevi^۲Golder, Wilkinson & Huberman^۳Coyne, Stockdale, Busby, Iverson & Grant^۴Perry & Werner-Wilson^۵Hertlein^۶Morahan-Martin & Schumacher^۷Tang & Koh^۸Chen & chang^۹Kim., Ryu, Chon, Yeun & Choi^{۱۰}Kevin & Smith^{۱۱}Fox, Osborn & Warber^{۱۲}Marks^{۱۳}Drouin, Miller & Dibble^{۱۴}Ridgway Clayton^{۱۵}Cravens, Leckie, Whiting

فرزندان(حاج محمدی و حاج محمدی، ۱۳۹۷)، افزایش طلاق (کلایتون، ناگورنی و اسمیت، ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا، هالپرن و کاتز، ۲۰۱۴)؛ افزایش افسردگی (کوبین و اسمیت، ۲۰۱۱؛ یانگ، فو، چن، هسیه و لین، ۲۰۱۹؛ لای، مک، واتانابه، جونگ، کیم و همکاران، ۲۰۱۵)، استرس(فنگ، ما و زونگ، ۲۰۱۹)؛ استرس اجتماعی، اضطراب، خود بیمار انگاری، وسواس، حساسیت بین فردی، پر خاشگری، پارنویا، فوبیا و روانپریشی(علوی، مراثی، جنتی فرد و حقیقی و خلیل زاده، ۱۳۹۰) و کاهش بهزیستی روانشناختی (لای و همکاران، ۲۰۱۵) می شود و بر سلامت روان(مسیح و پاجکومار، ۲۰۱۹) و کیفیت زندگی زناشویی تأثیری منفی دارد(والنزوتلا، ۲۰۱۴).

در این راستا محققان به این نتیجه دست یافتند که بین اعتیاد اینترنتی و رضایت زناشویی، حل تعارضات، فعالیت های اوقات فراغت، روابط جنسی و گرایش مذهبی ارتباط منفی وجود دارد و عامل پیش بینی کننده طلاق عاطفی در بین زوجین خواهد بود (همایی مجاز، ذوقی پایدار و ابراهیمی، ۲۰۱۵) و روابط بین فرزندان و والدین را دچار اختلال می نماید.

براساس فرضیه سرایت(انگفر، ۱۹۸۸) مشکلات حوزه زناشویی می تواند به حوزه فرزندپروری منتقل شده و رابطه مادر-کودک؛ یعنی سبک والدگری مادر را که در جریان ارتباطات متقابل میان مادر-کودک بروز می کند تحت تأثیر قرار دهد(حقیقی و خلیل زاده، ۱۳۹۰) کیفیت پایین رابطه میان مادر و کودک در برخی موارد می تواند منجر به ایجاد مشکلات رفتاری در کودکان شود(شکوهی یکتا، پرند و اکبری زردخانه، ۱۳۹۳) و از طریق محبوبیت والدین می توان سازش یافتگی کودکان را پیش بینی مزرعه، افروز، باغداساریانس و تجلی، ۱۳۹۶). مشکلات رفتاری کودکان به دو دسته تقسیم می شود: مشکلات بیرونی سازی از قبیل برونریزی، ستیزه جویی و نافرمانی و رفتارهای قانون شکنانه و پر خاشگرانه و مشکلات درونی سازی شامل گوشه گیری، افسردگی، اضطراب و شکایات جسمانی. براساس پژوهش ها رابطه والد-کودک در ارتباط رضایت زناشویی و مشکلات رفتاری کودکان نقش میانجی دارد (قره باغی، ۱۳۸۹) به طور کلی می توان گفت، اعتیاد به شبکه ها باعث ایجاد مشکلاتی در زندگی می گردد(گرفتس، ۲۰۱۴). فرد مبتلا به این نوع اعتیاد هرچه بیشتر در استفاده آسیب زا از شبکه ها درگیر شود، به همان میزان از فعالیت های خانوادگی فاصله می گیرد و بر سیستم خانواده اثر منفی می گذارد(نیرومند و ذهابی، ۱۳۹۴). در کل، زنان نسبت به مردان استفاده بیشتری از شبکه ها داشته و زمان بیشتری را صرف استفاده از آنها می کنند و این مساله باعث بروز غفلت و بی توجهی نسبت به فرزندان و ظهور مشکلات عاطفی و رفتاری در آنان می گردد(تانگ و کوه، ۲۰۱۷؛ یاریگرووش، عامری، فرح بیجاری و دهشیری، ۱۳۹۸).

---

^۱Kevin & Smith

^۲Yang, Fu, Chen, Hsieh & Lin

^۳Lai, Mak, Watanabe, Jeong & Kim

^۴Feng, Ma & Zhong

^۵Masih & Rajkumar

^۶Valenzuela & et al

^۷Engfer

^۸Griffiths

همچنین مطالعات حاکی از آن است که اختصاص زمان بیش از حد به فضای مجازی باعث تغییر سبک زندگی زوجین شده و زمینه رفتار انحرافی و عدم تعهد به وظایف زندگی زناشویی و شغلی (دیویس و اندلار، ۲۰۰۱^{۲۶}) عدم توجه به اعضای خانواده و نادیده گرفتن خانواده و دوستان (بوید و الیسون، ۲۰۰۷^{۲۷}) را برای فرد مهیا می کند. تاثیر فضای مجازی بر مسایل اقتصادی خانواده نیز نامطلوب است، و می تواند در تغییر سبک زندگی و گرایش به تجمل گرایی و به خرید کالاهای لوکس، افزایش هزینه ها اینترنتی و ... اثر گذار باشد (پاک خصال، سیف الهی و میرزایی، ۱۳۹۸).

براساس یافته های عبدالرحمانی، حسین پور و بشیری (۱۳۹۷) محتوای شبکه های اجتماعی در تبلیغ سبک زندگی غربی، اطلاع رسانی نامطلوب، ترویج بی بند و باری، کم رنگ کردن ارزش های مذهبی و تضعیف نظارت خانوادگی تأثیر داشته است. در فرایند تغییر ارزش ها، اثرات ماهیتی و رسانه ای فضای مجازی ارزش های متفاوتی چون فرهنگ برهنگی، مصرف گرایی و مدگرایی، تجمل پرستی و حس همذات پنداری را ترویج می کند و بینندگان هم برای عقب نماندن از ارزشهای ارائه شده، آن ها را به صورت عادت در خود درونی کرده و با خود همراه می کنند. بنابراین فضای مجازی با تضعیف نقش های سازگاری فرهنگی و خانوادگی بر هویت دینی افراد نیز اثر گذار بوده است (بذر افشان و رفیعی، ۱۳۹۲). در این رابطه محققان به این نتیجه دست یافتند که بین گرایش به شبکه های اجتماعی مجازی با ظهور طلاق عاطفی، ناسازگاری هویتی، اباحه گری عملی، نارضایتی از زندگی زناشویی و ظهور خانواده های کم جمعیت و بدون فرزند رابطه معناداری وجود دارد (شکر بیگی، ۱۳۹۶).

بنابراین با توجه به گستردگی فضای مجازی، و از آنجا که زندگی مردان و زنان متأهل به عنوان یک زوج بر اساس همان روابط و ارتباطات میان فردی بنا می شود، آسیب های فضای مجازی رابطه این افراد را با تهدید و چالش های جدی مواجه کرده است. با نگاهی به پیشینه پژوهش، مطالعات انجام شده در این زمینه بیشتر کمی بوده و همه ابعاد و زوایای این آسیب ها را مورد مطالعه قرار نداده است، لذا خلاء پژوهش کیفی در زمینه ی اثرات منفی ناشی از استفاده بیش از اندازه از فضای مجازی و شبکه های اجتماعی بر کیفیت روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی بیش از پیش نمایان می شود. لذا هدف این پژوهش بررسی کیفی آسیب شناختی تاثیر شبکه های مجازی و اینترنت بر کیفیت روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی زوجین شهر اصفهان است و به دنبال پاسخ گویی به این سوال است که آسیب های استفاده از شبکه های مجازی و اینترنت بر کیفیت روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی زوجین چگونه است؟

روش پژوهش

در این پژوهش جهت درک عمیق و واقعی از پدیده مورد نظر از روش کیفی پدیدارشناسی استفاده شد لذا با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته به کشف معانی، مفاهیم، نوع استفاده و پیامدهای استفاده زیاد از فضای مجازی پرداخته شد و تجارب روزمره زوجینی که در شبکه های مجازی حضور زیاد داشتند مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه زوجین شهر اصفهان در سال ۱۳۹۸ بوده که حداقل ۲ سال از ازدواج آنها گذشته، از فضای مجازی (تلفن همراه،

^{۲۶}Davis & Endlar

^{۲۷}Boyd & Ellison

اینترنت و شبکه های مجازی) استفاده می کردند. نمونه ها بصورت داوطلبانه و در دسترس انتخاب شدند. شرکت کنندگان (نمونه ها) از افرادی گزینش شدند که پدیده مورد نظر را کاملا تجربه کرده بودند. همزمان از شیوه نمونه گیری گلوله برفی نیز استفاده شد به این صورت که از چند نفر از زوجین درخواست شد افرادی را که دارای شرایط مشابهی هستند را برای شرکت در پژوهش و مصاحبه معرفی کنند. این نوع نمونه گیری رهیافت مناسبی برای یافتن مطلعین کلیدی پراطلاعات است. در تحقیق کیفی برای اندازه نمونه نمی توان از فرمول خاصی استفاده کرد و مهم ترین عامل در تعیین اندازه به اشباع رسیدن نمونه است. منظور از اشباع نظری یعنی رسیدن به جایی که دیگر اطلاعات جدیدی حاصل نگردد و مطالب حاصل از مصاحبه های جدید، چیزی جز تکرار مصاحبه های قبلی نباشد. در بسیاری از منابع نمونه ای بین ۵ تا ۲۵ نفر را برای مصاحبه پدیدارشناسانه معرفی می کنند. لذا بر اساس معیار اشباع نظری از ۱۴ نفر از زوجینیکه با مشکل استفاده از شبکه های اجتماعی و روابط زناشویی مراجعه نموده بودند، مصاحبه انجام شد و نمونه به اشباع رسید اما برای اطمینان بیشتر دو مصاحبه دیگر نیز گرفته شد که با تجزیه و تحلیل آنها کد مفهومی جدیدی یافت نشد. لذا نمونه با همان ۱۴ نفر به مرحله اشباع رسید.

معیار افراد برای ورود به مطالعه عبارت بودند از:

تمایل برای شرکت در مصاحبه، سکونت در شهر اصفهان، استفاده بیش از اندازه از اینترنت و شبکه های اجتماعی (حداقل ۳ ساعت)، داشتن زندگی مشترک با همسر، رضایت زناشویی پایین، عدم ابتلا به اختلالات شدید روانشناختی که باعث اختلال در انجام مصاحبه و دریافت اطلاعات شود.

در این پژوهش جهت جمع آوری داده ها از تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته عمیق استفاده شد. این نوع مصاحبه به دلیل انعطاف و عمیق بودن، برای پژوهش های کیفی مناسب است. مصاحبه پس از معارفه و ایجاد رابطه و اعتماد و رعایت ملاحظات اخلاقی با سوالات کلی و با حساسیت کمتر شروع شد و به سمت سوالات جزئی تر پیش رفت. برخی از سوالات مصاحبه شامل "چقدر از زندگی زناشویی رضایت دارید؟ احساس تان را در رابطه با همسر تان توصیف کنید؟ نظرت راجع به استفاده از فضای مجازی و اینترنت چیست؟ استفاده از فضای مجازی چه تاثیری در روابط با همسرت داشته است؟ آیا فضای مجازی تاثیری بر سبک زندگی خانوادگی شما داشته است؟ بود. پس از انتخاب اولین نمونه و انجام مصاحبه، متن مصاحبه پیاده سازی و با استخراج مفاهیم و مقولات و تحلیل اولیه، تغییراتی در راهنمای مصاحبه ایجاد شد. سپس دومین نمونه نیز انتخاب شد و پس از کدگذاری و تحلیل دومین مصاحبه، نمونه بعدی انتخاب شد؛ به همین ترتیب مانند روند طی شده برای نمونه اول و دوم، با ۱۴ نفر دیگر مصاحبه شد پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات ۱۴ مصاحبه، به نظر رسید که با افزایش اطلاعات، مقولات جدیدی حاصل نمی شود و اشباع نظری حاصل شد. مصاحبه ها بین ۳۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید. میانگین زمانی مصاحبه ها نیز حدود ۶۰ دقیقه بود. علاوه بر این ثبت مشاهدات در اولین زمان به عنوان تکنیکی مکمل به کار گرفته شد. برای اجرای ملاحظات اخلاقی در ابتدا رضایت نامه آگاهانه کتبی در شروع هر مصاحبه از شرکت کنندگان اخذ گردید و برای آنان اهداف تحقیق، رویه های تحقیق، فواید و خطرات احتمالی تحقیق، طول مدت مصاحبه و پژوهش ماهیت داوطلبانه بودن شرکت در تحقیق، حق انصراف از مصاحبه در هر زمان و نحوه گزارش نتایج پژوهش بیان شد. بخاطر رعایت حال مصاحبه شوندگان، زمان و مکان مصاحبه با هماهنگی آنها تعیین شد. همچنین به آنها اطمینان داده شد اطلاعات محرمانه خواهد بود و نتایج پژوهش بدون ذکر نام و با اختصاص کد منتشر خواهد شد. لذا گفتگوها با رضایت داوطلبان بطور کامل ضبط و در مرحله بعد پیاده سازی و تجزیه و تحلیل شد.

در این راستا برای تجزیه و تحلیل داده ها از شیوه هفت مرحله ای "کلازی" استفاده شد. این فرایند شامل مراحل ذیل است:

۱ - ساکن شدن در داده ها ۲- مرحله استخراج جملات مهم ۳- مرحله فرموله کردن معانی شناخته شده (تدوین معانی) ۴- مرحله دسته بندی داده ها ۵- تلفیق نتایج در قالب یک توصیف جامع ۶- بیانیه صریح و روشن از ساختار اساسی پدیده مورد مطالعه ۷- اعتبارسنجی نهایی یافته ها. لازم به ذکر است جهت اعتبار و پایایی خوشه ها و مضامین از زاویه بندی چند گانه (سه سوپه سازی) استفاده شد. بدین ترتیب که در کنار استفاده از تجربیات و مطالعات محقق در زمینه کار بر روی اثرات پدیده شبکه های مجازی، با مراجعه به ۵ نفر از متخصصان خانواده و روانشناس عضو هیات علمی اعتبار و پایایی خوشه ها و مضامین بررسی شد همچنین در این پژوهش با مراجعه به نزد مصاحبه شوندگان و عرضه توصیف های جامع تهیه شده از پدیده با توجه به مطالب ارائه شده اعتبار اطلاعات بدست آمد.

یافته های پژوهش

در فرایند اجرای پژوهش تمام مصاحبه شوندگان ابراز کردند که از فضای اجتماعی مجازی استفاده می کنند. مدت زندگی مشترک زنان و مردان مورد مطالعه، بین ۵ تا ۲۰ سال و میانگین مدت زندگی مشترکشان ۹/۲۸ سال است. از زندگی مشترک بیش از نیمی (۵۷٪) از زوجین ۸ تا ۲۰ سال گذشته است. تعداد و مشخصات جمعیت شناختی افراد معرفی شده و شرکت کننده در مصاحبه به تفکیک زوجین در جدول ۱ مشخص شده است.

جدول ۱ مشخصات جمعیت شناختی افراد معرفی شده و شرکت کننده در مصاحبه به تفکیک زوجین

ردیف	سن	تحصیلات	شغل	مدت ازدواج	تعداد فرزند
۱.	۳۷	لیسانس	فروشنده تجهیزات کشاورزی	۱۰	۱
۲.	۳۷	فوق لیسانس	دانشجو	۱۰	۱
۳.	۳۵	فوق لیسانس	تبلیغات	۵	۱
۴.	۳۳	فوق لیسانس	تبلیغات	۵	۱
۵.	۳۳	دیپلم	دکوراسیون	۴	۱
۶.	۲۳	لیسانس	بازاریابی	۴	۱
۷.	۳۴	فوق دیپلم	مدیر پخش دارو	۱۲	۲
۸.	۳۴	لیسانس	آژانس مسافرتی	۱۲	۲
۹.	۳۳	لیسانس	کارمند شهرداری	۶	۱
۱۰.	۳۶	لیسانس	معمار	۶	۱
۱۱.	۵۴	لیسانس	معلم	۲۰	۳
۱۲.	۴۴	لیسانس	معلم	۲۰	۳
۱۳.	۳۶	لیسانس	مهندس	۸	۱
۱۴.	۳۲	فوق دیپلم	مشاوره	۸	۱

سن زوجین مورد مطالعه بین ۲۳ تا ۵۴ سال و میانگین سنی آن ها ۳۵/۷۸ سال بود. همچنین سن مردان مورد مطالعه بین ۳۳ تا ۵۴ سال و میانگین سنی آن ها ۳۷/۴۲ سال و سن زنان مورد مطالعه بین ۲۳ تا ۴۴ سال و میانگین سنی آن ها

۳۴/۱۴ سال بود و فاصله سنی زنان با همسران شان بین صفر تا ۱۰ سال و میانگین فاصله سنی زنان و مردان با همسرانشان ۴/۱۴ سال بود. تمام مردان شاغل، و ۱ نفر از زنان فاقد شغل بودند. از میان پاسخویان ۱ نفر دیپلم ۲ نفر دارای تحصیلات کاردانی، ۸ نفر دارای تحصیلات کارشناسی و ۳ نفر دارای تحصیلات کارشناسی ارشد به شمار می آیند.

بر اساس تحلیل صورت گرفته با روش هفت مرحله کلایزی مشکلات در کیفیت روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی مرتبط با شبکه های مجازی در دو طبقه مشکلات بین فردی (شامل ۲ مقوله) و طبقه فرهنگی - اخلاقی (شامل ۳ مقوله) و ۱۶ کد مفهومی قرار گرفت. در جدول شماره ۲ خلاصه ای از کدهای استخراج شده، مفاهیم و مقوله های حاصل از تحلیل یافته ها آورده شده است.

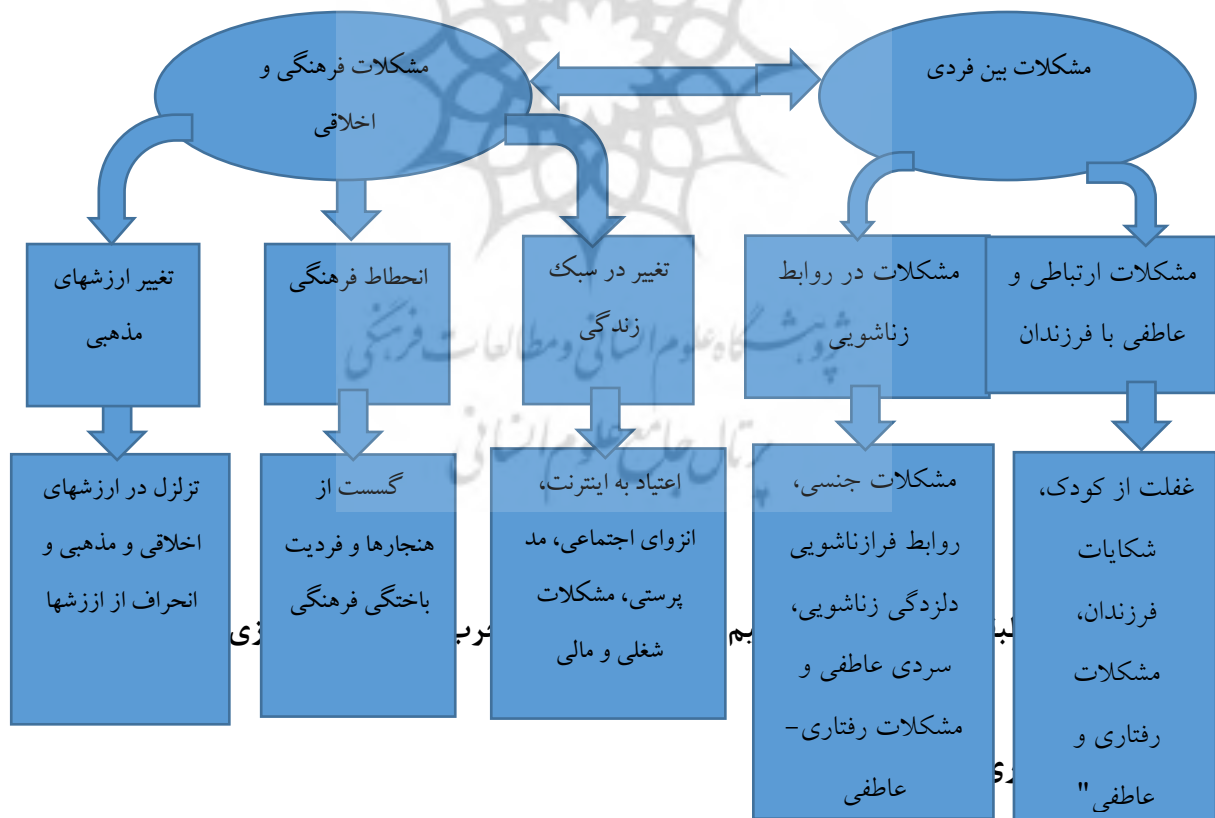
جدول ۲ خلاصه ای از کدهای استخراج شده، مفاهیم و مقوله های حاصل از تحلیل یافته ها آورده شده است.

طبقه	مقوله	مفاهیم	خلاصه ای از کدهای استخراج شده
مشکلات در روابط بین فردی	مشکلات ارتباطی و عاطفی با فرزندان	غفلت از کودک	تنبیه بدنی کودک، نبود رسیدگی مناسب به کودک؛ کاهش حمایت والدین، کاهش زمان ارتباط، کاهش توجه به مشکلات تحصیلی، کاهش کنترل و نظارت بر رفتار فرزند، عدم اطلاع از روابط و عدم شناخت دوستان فرزند، کاهش فعالیت مشترک، کاهش بازی با فرزند
		شکایات فرزندان	کاهش کیفیت ارتباط با کودک؛ عدم نشاط در خانه، کاهش تفریحات، عدم صمیمیت والدین، ارزش قایل نشدن برای فرزندان، کمبود عاطفی، کاهش ارتباطات اجتماعی
		مشکلات رفتاری عاطفی	پرخاشگری؛ تضادورزی، عدم مسئولیت پذیری، فحاشی، عدم جرأت ورزی، الگوگیری منفی کودک از والدین، بیش فعالی، کاهش اعتماد به نفس، انزوا؛ افسردگی؛ ترس و اضطراب
	اخلال در روابط زناشویی	مشکلات جنسی	عدم توافق جنسی، ناتوانی جنسی، نارضایتی جنسی، سرد مزاجی، تغییر ذائقه، تغییر فانتزیهای جنسی
		روابط فرازناشویی	تنوع طلبی و هیجان خواهی، محقق دانستن روابط فرازناشویی، مجاز دانستن روابط فرازناشویی، دریافت حمایت عاطفی از غیر همسر، کاهش تعهد همسر، بدبینی و کنترل همسر، آزادی دسترسی و ارتباط راحت، در دو دل کردن عدم مرزبندی در روابط با جنس مخالف، انتشار مسائل خصوصی، مقایسه و الگوگیری از فیلم های مستهجن، همزاد پنداری باشخصیت های داستان های خیانت، هرزه نگاری
		دلزدگی زناشویی	نداشتن عشق و علاقه، عدم جذابیت همسر، اجبار برای ادامه زندگی، نفرت از رابطه جنسی با همسر، پشیمانی از ازدواج، تنفر از همسر
		سردی عاطفی	کاهش علاقه کم به همسر، عدم درک احساسات، عدم همدلی، عدم توجه به همسر، کاهش جذابیت، بی تفاوتی همسر، نادیده گرفتن همسر، بی توجهی به نیاز های همسر، دوری گزینی و انزوا از یکدیگر
		مشکلات رفتاری-عاطفی	سوء رفتار، بددهنی و فحاشی همسر، برخوردهای فیزیکی، تعارضات زناشویی، تغییر سطح توقعات و انتظارات همسران، عدم مسولیت پذیری، سوء مصرف الکل، افسردگی، اضطراب، وسواس فکری،
مشکلات فرهنگی و اخلاقی	تغییر در سبک زندگی	اعتیاد به اینترنت	استفاده افراطی از فضای مجازی، افزایش میزان استفاده از فضای مجازی، احساس بی قراری در نبود یا قطع اینترنت، متوجه نشدن گذشت زمان، عدم خودکنترلی در استفاده از اینترنت، کاهش فعالیت های اجتماعی، عدم توانایی برای کم کردن یا کنار گذاشتن فضای مجازی
		انزوای اجتماعی	میل به تنهایی، کاهش ارتباط با خانواده، آشنایان و دوستان، عدم مشارکت اجتماعی، عدم انسجام اجتماعی، عدم جذب حمایت و منابع اجتماعی، از دست دادن حمایت های اجتماعی
		مد پرستی	الگوگیری از سلبریتیها، جلوه‌گری در ظاهر، مدگرایی در رفتار و گفتار، میل به

	مشکلات مالی و شغلی	مصرف‌گرایی		
		کاهش تعهد سازمانی و وجدان‌کاری، غیبت و کم‌کاری، خستگی و بی‌حوصلگی کاهش انگیزه، تعجیل برای اتمام کار، کاهش درآمد، تعارض با همکاران و ارباب‌رجوع، عدم رضایت کارفرما		
	انحطاط فرهنگی	گسست هنجارها	تهاجم فرهنگی، رنگ باختن سنتها، هنجارها و ارزشهای جامعه و خانواده، هنجارشکنی	
		فردیت باختگی فرهنگی	از دست دادن هویت فرهنگی، گسیختگی فرهنگی، تعارضات فرهنگی، احساس کهنتری فرهنگی	
تغییر ارزشهای مذهبی	تزلزل ارزش‌های اخلاقی و مذهبی	به خطر افتادن حریم خصوصی افراد، عادی‌سازی روابط فرزاناشویی، عادی‌سازی طلاق، ترویج رزایل اخلاقی مانند دروغ‌گویی، بی‌وفایی، ایجاد شبهه‌های مذهبی، تحریف در اعتقادات		
	انحراف از ارزشها	ترویج مادی‌گرایی، گسست از معنویت، انحراف از ارزشهای دینی، پوچ‌گرایی		

با توجه به نتایج جدول ۲؛ مشکلات ارتباطی و عاطفی با فرزندان شامل " غفلت از کودک، شکایات فرزندان، مشکلات رفتاری و عاطفی "؛ مشکلات در روابط زناشویی شامل " مشکلات جنسی، روابط فرزاناشویی دزدگی زناشویی، سردی عاطفی و مشکلات رفتاری- عاطفی " می‌شود. همچنین مقوله تغییر در سبک زندگی شامل مفاهیم "اعتیاد به اینترنت، انزوای اجتماعی، مد پرستی، مشکلات شغلی و مالی"، انحطاط فرهنگی شامل مفاهیم " گسست از هنجارها و فردیت باختگی فرهنگی " و مقوله تغییر ارزشهای مذهبی شامل مفاهیم "تزلزل ارزشهای اخلاقی و مذهبی و انحراف از ارزشها" گردیده است (نمودار ۱). این کد های مفهومی از خلال ۱۹۲۳ عبارت مهم در طی مصاحبه زوجین استخراج و کد گذاری شده است.

این پژوهش با هدف بررسی کیفی تاثیرات حضور زیاد در شبکه های مجازی بر روابط بین فردی، سبک زندگی و ارزشهای فرهنگی و اخلاقی زوجین شهر اصفهان انجام شد. مهمترین مقولات برآمده از آسیب های فضای مجازی در روابط

زوجین "مشکلات ارتباطی و عاطفی با فرزندان، روابط فرزندناشویی، اختلال در روابط زناشویی، تغییر در سبک زندگی و مقوله تغییر ارزشهای مذهبی بود. یافته های این پژوهش در رابطه با اثرات شبکه های مجازی بر کیفیت رابطه بین فردی با یافته های خسروی و علیزاده صحرایی، ۱۳۹۰؛ سواری، ۱۳۹۲؛ پاک خصال و همکاران، ۱۳۹۸؛ روبرتز و دیوید، ۲۰۱۶؛ فاکس و همکاران، ۲۰۱۴؛ دروین و همکاران، ۲۰۱۴؛ ریدگوی، و کلایتون، ۲۰۱۶؛ کراونز و همکاران، ۲۰۱۳؛ کمالجو و همکاران، ۱۳۹۵؛ کلایتون و همکاران، ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا و همکاران، ۲۰۱۴؛ روبرتز و دیوید، ۲۰۱۶؛ نورتروپ و اسمیت، ۲۰۱۶؛ کلایتون و همکاران، ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا و همکاران، ۲۰۱۴ و حاج محمدی و حاج محمدی، ۱۳۹۷) همسو و هماهنگ است. در ذیل به تبیین مهم ترین یافته های پژوهش پرداخته می شود.

نتایج پژوهش نشان داد که استفاده بی رویه از فضای مجازی در زوجین زمینه بروز مشکلات ارتباطی و عاطفی با فرزندان را ایجاد می نماید و باعث بروز غفلت از فرزندان، شکایات آنان و مشکلات عاطفی و رفتاری در آنان می گردد. نتایج این پژوهش، با نتیجه پژوهش پیرجلیلی، مهدوی و ازکیا(۱۳۹۶) و ایمان زاده(۱۳۹۷) مبنی بر اثرگذاری شبکه ها بر ایجاد اختلافات زناشویی و اثرگذاری این اختلافات بر رابطه مادر و کودک و در نهایت، مشکلات رفتاری کودکان(حاج محمدی و حاج محمدی، ۱۳۹۷) هماهنگ است.

در تبیین این یافته می توان گفت در صورت وجود رضایت زناشویی در بین زوجین مادر می تواند به نحو مطلوب تری به نیازهای کودک پاسخ داده و با او رابطه بهتری برقرار کند. در این رابطه نتایج کیفی، بیانگر فرآیند اثرگذاری وابستگی به شبکه ها بر افزایش تعارضات میان زوجین و کاهش ارتباط میان آنان، کاهش کیفیت ارتباط مادر و کودک و در نهایت، بروز مشکلات رفتاری در کودکان می باشد. استفاده بیش از حد از شبکه های مجازی و اینترنت باعث اختلال در کیفیت روابط بین فردی با همسر و بروز انواع چالش های لفظی و فیزیکی، کاهش ارتباط کلامی و فعالیت ها و علائق مشترک با همسر و فرزند می گردد. همچنین غفلت از کودک و شکایت کودک از اشتغال بیش از حد مادر به شبکه ها سبب ایجاد تنش و تعارض مادر- کودک شده مادر توان پاسخ مطلوب به نیازهای فرزند را نداشته زمینه بروز رفتارهای غیر انطباقی و رفتارهای مقبله ای فراهم می گردد. این مسأله به مرور زمان، سبب بروز مشکلات رفتاری و عاطفی در کودک مانند بیش فعالی، پرخاشگری، اضطراب، افسردگی و مشکلات ارتباطی می گردد.

در این مورد خانم ۴۴ ساله ای می گوید " حضور من و شوهرم تو فضای مجازی باعث شده ما نسبت به بچه ها کمتر توجه کنیم رابطه مون با اونها ضعیف شده احساس میکنم از دست ما خارج شدند رفتارهاشون خیلی عوض شده گاهی به ما غر میزنند، حتی پرخاشگریشون زیاد شده "

در تبیین روابط فرزندناشویی می توان گفت چگونگی عملکرد زوجین در ارتباطات مجازی ساختارها و مرزهای زوجین را تغییر داده است و موجب تسهیل در روابط با جنس مخالف، عدم رعایت مرزهای خانودگی و تزلزل ارزشهای اخلاقی گردیده است. آنچه زوجین را در این مسیر آسیب پذیر تر کرده است، این است که فرآیند جامعه پذیری افراد در جامعه ما خصوصا در مردان، همراه با محدودیت هایی در جهت ابراز هیجانات مثبت در رابطه با همسر بوده است. در حالی که در فضای مجازی به دلیل عم وابستگی به زمان و مکان و همچنین گمنامی فردی محدودیتی برای ابراز این هیجانات وجود ندارد. بنابراین زوجین این عدم محدودیت را به روابط همسر در فضای مجازی تعمیم داده و زمینه قضاوت گری، پیش بینی، سوءظن، بی اعتمادی و اعمال کنترل بر رفتار همسر فراهم می گردد. هم راستا با این موضوع هر کدام از زوجین احساس ضعف در اعمال قدرت در

رابطه با همسر خود دارند بنابراین ضمن باز اندیشی در ساختارها و مرزهای زوجی به اعمال کنترل و به منظور حفظ قدرت گاه با استفاده از مکانیسم دفاعی جبران، برای کاهش احساس حقارت و کهنتری، روابط فرازنشویی را در دو حیطه عاطفی و جنسی در فضای مجازی در پیش می گیرند.

همچنین در این راستا می توان گفت امروزه شبکه های اجتماعی مجازی در سطح ملی با کم رنگ کردن ارزش های خانواده ایرانی- اسلامی، سلامت و پایداری آن را به چالش کشیده است. نکته مهم آن که تغییر سبک رابطه با جنس مخالف در فضای مجازی، این نوع رابطه را ساده تر و مخفیانه تر کرده است؛ این مسئله می تواند بسترساز بی اعتمادی، خیانت، سردی روابط همسران، انحراف و ابتدال اخلاقی، ترویج سبک زندگی ناسازگار با ارزش های بومی و ملی را در پی داشته باشد. هر چند که ارتباطات مجازی نمی تواند علت خیانت باشد، اما می تواند اقدام به خیانت را آسان تر نماید؛ به خصوص افرادی که از روابط زنشویی خود ناخشنود هستند احتمال آسیب پذیری بیشتری دارند. برطرف نشدن نیازهای جسمی و عاطفی افراد در بستر خانواده، او را درصدد جبران کمبودها برمی انگیزد. در نتیجه ابزارهای جدید همچون شبکه های اجتماعی مجازی به عنوان وسیله یا ابزاری نوین در این زمینه مورد استفاده قرار می گیرد.

الگوبرداری و بروز رفتارهای جنسی مشکل ساز و تماشای فیلم های پورنو زمینه بروز خطاهای شناختی و رفتاری و تغییر فانتزی های جنسی به سمت فانتزیهای غیر متعارف و نابهنجار را در زوجین به خصوص در مردان به وجود می آورد و منجر به پدیدآیی باور و نگرش غلط جنسی، تغییر در عملکرد جنسی، پرورش انتظارات غیر واقع بینانه از روابط جنسی، تمایلات متنوع دگر جنس خواهی و تنزل ارزش خانواده و ازدواج می گردد.

در این زمینه مرد ۳۳ ساله ای می گوید " به فیلم هایی که از ماهواره یا اینترنت پخش میشه خیلی علاقه دارم. اگر فیلم خیانتی باشه، خودم را جای آن ها می گذارم و باهاشون ارتباط برقرار می کنم. گاهی توی رابطه جنسی با همسرم به اونها فکر میکنم ..."

از جمله یافته های دیگر این پژوهش آن است که شبکه های مجازی می تواند مشکلات زیادی را در زمینه های جنسی عاطفی ایجاد نماید و از طریق ایجاد دلزدگی زنشویی و مشکلات عاطفی و رفتاری به اخلال در روابط زنشویی و ایجاد نارضایتی کمک نماید. در تبیین این یافته ها می توان گفت با ورود بیش از حد افراد به دنیای مجازی، از میزان وقت و زمانی که ممکن بود به ابراز محبت و عشق و علاقه بین طرفین اختصاص داده شود، کاسته خواهد شد و سبک زندگی افراد بویژه زوجین را تحت تأثیر قرار می دهد به طوری که وابستگی شدید به این فضا، اباحی گری عملی در رفتارهای زوجین را به همراه دارد. با مشاهده روابط جنسی در اینترنت و از بین رفتن قبح چنین روابطی، احتمالاً نوعی بی تفاوتی و نارضایتی در روابط جنسی، عدم توافق جنسی، ناتوانی جنسی، سرد مزاجی، تغییر ذائقه جنسی در ارتباطات زنشویی به وجود می آید و زمینه را برای بروز سردی عاطفی و دلزدگی زنشویی فراهم می نماید. همچنین مطابق با دیدگاه مبادله اجتماعی می توان گفت، زمانی که هر یک از زوجین هزینه های یک رابطه را بیشتر از منافع آن ارزیابی به رابطه مذکور خاتمه خواهند داد. بدین ترتیب زوجین با ورود به شبکه های اجتماعی مجازی با دنیای متفاوت و متنوعی رو برو می شوند و ممکن است با صرف وقت زیادی در این فضا دیگر مجال پویایی عاطفی را با همسر از دست داده، فرصت درگیر شدن در فعالیت های مشترک در دنیای واقعی را از آنها بگیرد. این نگرش ممکن است بر زندگی زنشویی آنها نیز تسری یافته و در نتیجه سبب بروز انواع مشکلات عاطفی - رفتاری نظیر افسردگی، اضطراب و بدگمانی و در نهایت طلاق عاطفی در زوجین گردد.

خانم ۳۴ ساله ای می گوید " شوهرم از وقتی سرش به فضای مجازی گرم شد من هم به سمت این فضا کشیده شدم. فرصت کمی با هم داشتیم. اون تو گوشیش بیشتر فیلم های سکس می دید با من هم می خواست همون جور رابطه داشته باشه منو تحریک می کرد باهاش فیلم ببینم اما تو رابطه نمی تونست مثل اونا باشه. اون همش زود انزالی داشت تا میومد رابطه را شروع کنه تموم می شد تازه بدن من رو با اونا مقایسه می کرد. از این جور کارهاش حالم بهم می خوره"

نتایج پژوهش نشان داد که استفاده بی رویه از فضای مجازی زمینه بروز مشکلات رفتاری و عاطفی شناختی در زوجین می گردد. این نتایج با یافته های کیم و همکاران (۲۰۱۴) علوی و همکاران (۱۳۸۹) مسیح و پاجکومار (۲۰۱۹) کوین و اسمیت (۲۰۱۰)، یانگ و همکاران (۲۰۱۹)؛ لای و همکاران (۲۰۱۵)، فنگ و همکاران (۲۰۱۹) هماهنگ است.

در تبیین این یافته می توان گفت اینترنت و دنیای مجازی (گذشته از تاثیرات مثبت یا منفی) با سهمی که از زندگی روزمره کاربران را در اختیار گرفته است، با آنچه که در گذشته به عنوان معیارهای سلامت خانواده و سازگاری زناشویی مورد قبول واقع شده بود در تضاد قرار گرفته و یا آنها را دگرگون ساخته است. لذا در چنین شرایطی افرادی که بیش از دیگران از اینترنت استفاده می کنند ممکن است روابط اجتماعی با کیفیت پایین تری را جایگزین روابط محکم تر در زندگی واقعی کنند. این مساله زمینه احساس تنهایی و افسردگی و زندگی بدون نشاط را در زوجین فراهم می سازد.

همچنین در توجیه این یافته می توان گفت با ورود به فضای مجازی، زوجین از یک سو با دنیای متفاوت و متنوعی رو برو شده، از میزان مجال پویایی عاطفی با همسر و فرصت درگیر شدن در فعالیت های مشترک در دنیای واقعی کاسته می گردد و از سوی دیگر، نحوه حضور و نوع فعالیت هر یک از آنها در فضای مجازی می تواند تبعات مختلفی به دنبال داشته باشد که ممکن است با وضعیت مورد انتظار آنها از زندگی مشترک تفاوت زیادی داشته باشد. لذا، میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی می تواند میزان رضایت زوجین را تحت تاثیر قرار دهد و باعث بروز مشکلات در زمینه های رفتاری و عاطفی - شناختی در زوجین نظیر افسردگی، اضطراب، بدگمانی، حساسیت بین فردی، وسواس فکری و در نهایت جدایی و طلاق عاطفی زوجین از همدیگر شود. بروز چنین آشفتگی های در فضای خانواده زمینه را برای بروز مشکلات رفتاری چون پرخاشگری، رفتارهای تکانشگرانه، و مشاجرات خانوادگی مساعد می سازد.

در این مورد آقای ۵۴ ساله ای در این رابطه می گوید " قبلا با هم می نشستیم صحبت می کردیم یا با هم بیرون می رفتیم اما الان حرفی برای گفتن انگار نداریم احساس غمگینی می کنم برای این که حالم عوض بشه بیشتر تو شبکه ها وقتم رو می گذرونم حداقل اونجا احساس تنهایی کمتر می کنم و می تونم با دوستانم وقت بگذرونم"

بررسی نتایج پژوهش نشان داد مهمترین مقوله های آسیبهای فرهنگی و اخلاقی برآمده از فضای مجازی در روابط زوجین " تغییر سبک زندگی، انحطاط فرهنگی و تغییر در ارزشهای مذهبی بود. یافته های این پژوهش با یافته های خسروی و علیزاده صحرائی، ۱۳۹۰؛ سواری، ۱۳۹۲؛ پاک خصال و همکاران، ۱۳۹۸؛ روبرتز و دیوید، ۲۰۱۶؛ فاکس و همکاران، ۲۰۱۴؛ دروین و همکاران، ۲۰۱۴؛ ریدگوی، و کلایتون، ۲۰۱۶؛ کراونز و همکاران، ۲۰۱۳؛ کمالجو و همکاران، ۱۳۹۵؛ کلایتون و همکاران، ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا و همکاران، ۲۰۱۴؛ روبرتز و دیوید، ۲۰۱۶؛ نورتروپ و اسمیت، ۲۰۱۶؛ کلایتون و همکاران، ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا و همکاران، ۲۰۱۴ و حاج محمدی و حاج محمدی، ۱۳۹۷) همسو و هماهنگ است. در ذیل به تبیین مهم ترین یافته های پژوهش پرداخته می شود.

همانطور که گفته شد از دیگر یافته های این پژوهش آسیب های فرهنگی و اخلاقی استفاده از فضای مجازی و اینترنت تاثیر آن بر روی سبک زندگی است. در تبیین این یافته می توان گفت با توجه به رشد روزافزون شبکه های اجتماعی مجازی و استفاده کاربران از این فناوری، شاهد ورود عناصر فرهنگی و اجتماعی جدیدی در میان خانواده ها و حریم خصوصی آن ها هستیم. به طوری که این وضعیت باعث پیدایش تغییر و تحولاتی در باورها، نگرش ها، سلیقه ها و سبک زندگی افراد جامعه از جمله روابط میان همسران شده است. یکی از فضاهایی که افراد می توانند سبک زندگی خود را در آن به نمایش بگذارند، شبکه های اجتماعی مجازی است. اینترنتی شدن روابط اجتماعی در جامعه امروز ایران به طرز ناباورانه ای بیان کننده این واقعیت است که گپ و گفت ها و مراودت دوستانه در دنیای مجازی به شکل گسترده ای در حال تبدیل شدن به فرهنگ و سبک زندگی افراد شده است. یکی از نشانه های تغییر سبک زندگی مصرف کالای فرهنگی و عضویت در شبکه های اجتماعی چون فیس بوک، توئیتر، تلگرام، واتساپ و اینستاگرام و تغییر در الگوهای فرهنگی و اجتماعی و سبک زندگی افراد جامعه است. تغییر جنبه های فرهنگی سبک زندگی می تواند تحت تاثیر حضور در شبکه های مجازی رخ دهد. تغییر تصور از بدن و میزان رضایت از وضعیت بدنی، تغییرات سبک زندگی در زمینه هایی چون اوقات فراغت، توجه افراطی ظاهر بدن، تغییر نحوه پوشش، شیوه گفتگو و سبک بیان، کاهش فعالیت روزانه، ترویج فرهنگ غیرحساس به روابط قبل از ازدواج، به چالش کشیدن روابط همسری و ارزش های خانوادگی، تغییر مصرف فرهنگی و هنری، نقض حریم خصوصی افراد، اعتیاد و وابستگی شدید به شبکه های مجازی و اینترنت، تقویت میزان ارتباط با جنس مخالف، تغییر شیوه گفتگو با جنس مخالف، گرایش به سبک زندگی پسامدرن با مشخصاتی نظیر مد و سلیقه التقاطی، مصرف و مصرف زدگی و اهمیت یافتن لذت و سرگرمی، بروز مشکلات مالی و شغلی، کاهش ارتباطات رودررو همسران با یکدیگر و کاهش تعامل با یکدیگر، بی اعتمادی، احساس تنهایی و انزوای اجتماعی و عدم حمایت درک شده به واسطه حضور در شبکه های اجتماعی و سرگرم شدن هر یک از اعضای خانواده با اینترنت، تغییر در خواسته ها و نیازها و در نهایت تغییر افکار و رفتار افراد تنها برخی از آثار مخرب اینترنت و فضای مجازی بر ابعاد سبک زندگی به شمار می رود. در این میان گاهی فرد آن چنان به فعالیت در شبکه ی اجتماعی و ارتباط با دوستان مجازی خو می گیرد که ترجیح می دهد بیشتر در فضای مجازی و با دوستان مجازی ارتباط داشته باشد تا با همسر، اعضای خانواده، دوستان و خویشاوندان و افرادی که از نظر فیزیکی به او نزدیک هستند.

در این زمینه مرد ۳۳ ساله ای می گوید " از وقتی این اینترنت و فضای مجازی اومده تو زندگی ما مدام خانم ها دنبال مد و آرایش و تغییر در ظواهر زندگی اند این زندگی ها رو خیلی سخت کرده خیلی وقت ها سر این جور مسایل ما با هم اختلاف نظر پیدا میکنیم و حرف هم رو درک نمی کنیم خانمم میگه تو به روز نیستی "

همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که استفاده مفرط از فضای مجازی می تواند باعث بروز مشکلات فرهنگی در کاربران شبکه های مجازی گردد. این یافته هماهنگ با یافته های منادی (۱۳۸۵)، همایی مجاز و همکاران (۲۰۱۵) و بذرفشان و رفیعی (۱۳۹۲) است. در تبیین این یافته ها می توان گفت یکی از نگرانی هایی که همواره درباره تکنولوژی های نوین وجود دارد، نحوه تعامل و چگونگی استفاده از آن است: مفهومی که اغلب از آن به عنوان فرهنگ استفاده از تکنولوژی یاد می شود. از آنجاکه اینترنت نوعی تکنولوژی وارداتی محسوب می شود از یک سو، برای جامعه ایرانی تازه و بیگانه است لذا بسیاری از آسیب هایی که به زندگی زناشویی وارد می کند از ناآشنایی و استفاده نادرست از آن حاصل می شود. از سوی دیگر، اینترنت فناوری است که تولید محتوا و سیاست های آن از سوی کشورهای طراح و پردازنده آن هدایت می شود. لذا با توجه به شکل گیری فضای جنگ نرم (رسانه ای)، طبیعی است که این کشورها در راستای منافع خود از طریق فضای رسانه ای درصد

تبلیغ و القای فرهنگ خود و نفی دیگر فرهنگ ها باشند. جوامعی که از جوانب مختلف فرهنگی، دینی، اقتصادی، اجتماعی و از جمله نهاد خانواده با جامعه اسلامی و ایرانی تفاوت‌های فاحشی دارند و وجود هویت فرهنگی منسجم، پایدار و منطبق با ارزشیهای اخلاقی و مذهبی را با سیاستهای استعماری خود در تضاد می بینند. لذا تهاجم فرهنگی و ورود فرهنگ های بیگانه می توانند آسیب های زیادی را در زمینه استحکام بنیان خانواده ارزشهای فرهنگی چامه به وجود آورد و موجبات گسست از هنجارها، تزلزل در ارزش های فرهنگی و خانوادگی، انحراف از ارزشها، از دست دادن هویت ملی- مذهبی و بروز فردیت باختگی را فراهم سازند.

خانم ۳۴ ساله ای می گوید " شوهرم از موقعی که وارد این شبکه های مجازی شده نسبت به مسایل مذهبی کلا بی اعتقاد شده دیگه هیچی رو قبول نداره حتی این مساله توی رفتار و اخلاق و رابطه زناشویی هم اثر گذاشته"

انجام هر پژوهشی قاعداً با محدودیت‌هایی در اجرای آن پژوهش مواجه است از آنجا که پژوهش حاضر با روش کیفی و گراند تئوری^{۲۸} و با روش نمونه گیری هدفمند و در دسترس انجام شده است نتایج این پژوهش تعمیم پذیر نیست. همچنین حساسیت زیاد موضوع (مشکلات عاطفی و رفتاری و مسایل و تابوهای فرهنگی - مذهبی) و نگرانی مراجع کنندگان از افشای هویت و اطلاعات شخصی از محدودیت های دیگر پژوهش است. لذا با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می شود در جهت پیشگیری از آسیبهای شبکه های مجازی بستر سازی فرهنگی و اجتماعی و سیاستگذاریهای مناسبی برای استفاده درست از رسانه ها و شبکه های ی مجازی توسط دستگاهها و سازمانها متولی فرهنگی و تربیتی مسئول در زمینه حراست از بنیان خانواده و ارزشهای فرهنگی و ملی جامعه صورت پذیرد.

منابع

ایمان زاده، ع. (۱۳۹۷). مطالعه پدیدارشناختی تجارب مادران از نقش شبکه های اجتماعی در کاهش حساسیت اخلاقی فرزندان (مطالعه موردی: والدین دانش آموزان دوره دوم متوسطه مدارس ناحیه ۴ شهر تبریز). *فصلنامه پژوهش های ارتباطی*. سال ۲۵، شماره ۲ (۹۶)، ۱۳۴-۱۰۹.

یاریگرو، م.؛ عامری، ف.؛ فرح بیجاری، ه.؛ و دهشیری، غ. (۱۳۹۸). نقش واسطه ای رضایت زناشویی و رابطه مادر-کودک در استفاده آسیب زای مادران از شبکه های اجتماعی مجازی و مشکلات رفتاری کودکان (مطالعه کمی و کیفی). *فصلنامه پژوهش های کاربردی روانشناختی، علمی-پژوهشی*، ۲ (۱۰)، ۱۵۸-۱۳۷.

بذر افشان، ج. و رفیعی کته تلخ (۱۳۹۳) بررسی تاثیر فضای مجازی بر هویت دینی جوانان روستایی. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، سال ۱۰، ش ۱۷، ۱-۲۲.

پاک خصال، ا.؛ سیف اللهی، س.؛ و میرزائی، خ. (۱۳۹۸). مطالعه کیفی روابط همسران و پیامد های منفی استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی در شهر تهران. *دو فصلنامه پژوهشهای انتظامی اجتماعی زنان و خانواده*. ۷ (۱)، ۶۱-۴۸.

^{۲۸}Grounded theory

- پیرجلیلی، ز.، مهدوی، س. م. ص.، و ازکیا، م. (۱۳۹۶). آسیب شناسی تأثیر شبکه اجتماعی تلگرام بر روابط خانوادگی زوجین (شهر تهران سال ۱۳۹۵) بررسی مسائل اجتماعی/ایران، ۹(۱)، ۶۹-۹۰.
- حاج محمدی، ف.؛ و حاج محمدی، س. (۱۳۹۶). تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط با فرزندان در خانواده. فصلنامه علمی و ترویجی در حوزه اخلاق، سال هفتم، ۲۸(۵۰)، ۲۲۴-۲۰۹.
- حقیقی، م. م.، و خلیل زاده، ر. (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بین رضایت زناشویی و سبک های فرزندپروری. دو ماهنامه دانشکده پرستاری و مامایی ارومی، ۱۰(۱)، ۲۵-۲۱.
- خسروی، ز.، و علیزاده صحرائی، ا. ه. (۱۳۹۰). رابطه اعتیاد به اینترنت با عملکرد خانواده و سلامت روان در دانش آموزان. مجله مطالعات روانشناسی تربیتی، ۸(۱۴)، ۸۲-۵۹.
- سواری، ک. (۱۳۹۲). بررسی رابطه سلامت روان و روابط خانوادگی با اعتیاد به تلفن همراه. پژوهشهای روانشناسی اجتماعی، ۱۰(۱)، ۳-۱۱.
- شکریگی، ع. (۱۳۹۶). بررسی جامعه شناختی رابطه مصرف شبکه های مجازی و ظهور تحولات در روابط زناشویی زوجین: منطقه ۱ شهر تهران. بازیابی از مجله جامعه شناسی/ایران. هجدهم، شماره ۲، ۱۲۷-۱۴۱.
- شکوهی یکتا، م.، پزند، ا.، و اکبری زردخانه، س. (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش مهارت حل مسأله بر استرس و سبک فرزندپروری والدین. روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۱۲(۴۵)، ۳-۶.
- شجاعی جشقانی، ر.؛ احمدی، ا.؛ جزایری، ر.؛ اعتمادی، ع. (۱۳۹۶). شناسایی و مقایسه آسیب های برآمده از فضای مجازی در روابط زوجین (مطالعه موردی در شهر اصفهان). فصلنامه خانواده پژوهی، ۱۳(۵۲)، ۶۸-۵۵۱.
- عابدینی مزرعه، س.، افروز، غ. ع.، باغداساریانس، آ. و تجلی، پ. (۱۳۹۶). رابطه رضایتمندی زوجیت و محبوبیت والدین با پیشرفت تحصیلی فرزندان. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، ۶۱(۵)، ۱۶۳-۱۵۴.
- عبدالرحمانی، ر.؛ حسین پور، ج.؛ بشیری، ه. (۱۳۹۷). بررسی نقش مصرف شبکه پیام رسان تلگرام در گرایش جوانان به جرائم اخلاقی. دو فصلنامه پژوهش های انتظامی- اجتماعی زنان و خانواده، ۶(۱)، ۶۶-۴۷.
- علوی، س.، مراثی، م. جنتی فرد، ف. اسلامی، م. و حقیقی، م. (۱۳۸۹). بررسی ارتباط علایم روانپزشکی با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه های شهر اصفهان. مجله پزشکی بالینی ابن سینا (مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان): ۱۷(۲)، ۵۶، ۶۵-۵۷.
- قره باغی، ف. (۱۳۸۹). نقش تعارض زناشویی و رابطه والدین با کودک در نشانه های آسیب شناختی عاطفی و رفتاری کودک. پژوهش های روانشناختی، ۱۳(۱)، ۱۰۲-۹۰.
- کمالجو، ع.، نریمانی، م.، عطادخت، ا.، و ابوالقاسمی، ع. (۱۳۹۵). مدل یابی علی تأثیرات هوش معنوی و اخلاقی بر روابط فرزند زناشویی با واسطه های شبکه های مجازی و رضایت زناشویی. پژوهشهای روانشناسی اجتماعی، ۶(۲۴)، ۶۶-۵۴.

منادی، م. (۱۳۸۵). جامعه شناسی خانواده. تهران: نشر دانژه.

نخشی پور، ا؛ و ابراهیم پور، د. (۱۳۹۷). رابطه میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی با میزان سازگاری زناشویی در بین مردان و زنان متأهل مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر ارومیه. زن و مطالعات خانواده، ۱۰(۳۹)، ۱۵۳-۱۳۳.

نیرومند، ل.، و ذهابی، ش. (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر میزان حضور زنان در شبکه های اجتماعی مجازی مورد مطالعه: زنان ساکن شهر تهران. مطالعات رسانه ای، ۱۰(۲۸)، ۶۶-۵۳.

Aghababaei, Azizollah ; bagheri, Soheila: bagheri Mahbobi (2012): *Internet and family relationship: the first cybernet and social damage* : Tehran, cooperation, work and social welfare ministry

Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.

Chang, H., & Chen, S.W. (2008). The impact of online store environment cues on purchase intention: Trust and perceived risk as a mediator. *Online information Review*, 32 (6), pp. 818-841. Retrieved from: doi:https://doi.org/10.1108/14684520810923953

Clayton RB, Nagurney A, Smith JR. (2013) Cheating, Breakup, and Divorce: Is Facebook Use to Blame? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*; 16(10):717-720. [PubMed] [Google Scholar].

Coyne, S. M, Stockdale, L., Busby, D., Iverson, B., & Grant, D. M. (2011). "I luv u :)" A descriptive study of the media use of individuals in romantic relationships. *Family Relations*, 60, pp. 150-162.

Cravens JD, Leckie KR, Whiting JB. Facebook Infidelity: When Poking Becomes Problematic. *Contemporary Family Therapy*. 2012;35(1):74-90.

Davis, D., & Endlar, L. D. (2001). Internet gambling. *Computer Fraud & Security*, (2), 9-11.

Deters. Grobe and Matthias R. Mehl (2012). Does Posting Facebook Status Updates Increase or Decrease Loneliness? An Online Social Networking Experiment. *Soc Psychol Personal Sci*. Sep 1; 4 (5), pp. 579-586.

Drouin, M., Miller, D. A., & Dibble, J. L. (2014). Ignore your partners' current Facebook friends; beware the ones they add! *Computers in Human Behavior*. 35, 483-488.

Engfer, A. (1988). The interrelatedness of marriage and the mother-child relationship. *Relationships Within Families: Mutual Influences*. 20(16), 104-118.

Feng Y, Ma Y and Zhong Q (2019) The Relationship Between Adolescents' Stress and Internet Addiction: A Mediated-Moderation Model. *Front. Psychol*. 10:2248. doi: 10.3389/fpsyg.2019.02248

- Fox, J., Osborn, J. L., & Warber, K. M. (2014). Relational dialectics and social networking sites: The role of Facebook in romantic relationship escalation, maintenance, conflict, and dissolution. *Computers in Human Behavior*, 5(7), 527-534.
- Golder, S. A., Wilkinson, D., & Huberman, B. A. (2008). Rhythms of social interaction: Messaging within a massive online network. N: Proceedings of 3rd International Conference on Communities and Technologies (CT2007), *East Lansing*, June 28-30.
- Griffiths, M. D. (2013). Social networking addiction: Emerging themes and issues. *Journal of Addiction Research & Therapy*, 4(5), 33-45.
- Hertlein, K. M. (2012). Digital Dwelling: Technology in Couple and Family Relationships. *Family Relations*, 61(3), 374-387.
- Homaie Mojaz, Z., Zoghi Paydar, M. R., & Ebrahimi, M. E. (2015). The relationship between the internet addiction and the use of Facebook with marital satisfaction and emotional divorce among married university students. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences*, 5(S3), 709-717.
- Kevin, P. B., & Smith, L. B. (2010). The Use of Alternative Social Networking Sites in Higher Educational Settings: A Case Study of the E-Learning Benefits of Ning in Education. *Journal of Interactive Online learning*, 9(2), 151-170.
- Kim, K., Ryu, E., Chon, M.Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J.S., Nam, B. W. (2014). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: a questionnaire survey. *International Journal of nursing studies*, 43(2), pp. 185-192.
- Lai, C. M., Mak, K. K., Watanabe, H., Jeong, J., Kim, D., Bahar, N., et al. (2015). The mediating role of Internet addiction in depression, social anxiety, and psychosocial well-being among adolescents in six Asian countries: a structural equation modelling approach. *Public Health* 129, 1224–1236
- Marks, Stephen R. (1989). Toward a systems theory of marital quality. *Journal of marriage and family*, 51, pp. 15-26.
- Masih J, Rajkumar R (2019) Internet Addiction Disorder and Mental Health in Adolescents. *J Depress Anxiety* S13: 002. doi:10.4172/2167-1044.S13-002.
- Morahan-Martin, J., Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16, pp: 13-29.
- Northrup J, Smith J. (2016). Effects of Facebook maintenance behaviors on partners' experience of love. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*;38:245–253.
- Perry, M. S., Werner-Wilson, R. J. (2011). Couples and computer-mediated communication: A closer look at the affordances and use of the channel. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 40(2), pp. 120–134.
- Ridgway JL, Clayton RB.(2016). Instagram unfiltered: Exploring associations of body image satisfaction, Instagram #selfie posting, and negative romantic relationship outcomes. *Cyberpsychology*, 1(5), 345-356.

Tang, C. S. K., & Koh, Y. Y. W. (2017). Online social networking addiction among college students in Singapore: Comorbidity with behavioral addiction and affective disorder. *Asian Journal of Psychiatry*. 25(9), 175-178.

Valenzuela, S., Halpern, D., & Katz, J. E. (2014). Social network sites, marriage well-being and divorce: Survey and state-level evidence from the United States. *Computers in Human Behavior*. 36(14), 94-101.

Yang S-Y, Fu S-H, Chen K-L, Hsieh P-L, Lin P-H (2019) Relationships between depression, health-related behaviors, and internet addiction in female junior college students. *PLoS ONE* 14(8):347-359.

Weisskirch, R. S., Delevi R. (2012). Its over b/nun me: Technology use, attachment styles, and gender roles in relationship dissolution Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking Cyberpsychology. *Behavior and Social Networking*, pp. 486-490.

Weinstein, A. M., Rinat, Z., Babkin, A., Cohen, K., & Lejoyeux, M. (2015). Factors predicting cybersex use and difficulties in forming intimate relationships among male and female users of cybersex. *Frontiers in Psychiatry*, 6, 1-8.

Qualitative study of the effects of high presence in virtual networks on interpersonal relationships , lifestyle and cultural and moral values of couples

Ebrahim Mohammadi

Master of Family Counseling Khomeini Shahr Azad University, Isfahan, Iran

Hassan Khosh Akhlagh

Assistant Professor Nain Azad University, Isfahan, Iran

Elahe Jalali

Master of Family Counseling Khomeini Shahr Azad University, Isfahan, Iran

Abstract

The aim of this qualitative study was to investigate the problems of quality of interpersonal relationships, lifestyle and cultural and moral problems on marital relations in Isfahan Couples. The research method was of qualitative type and statistical population of Isfahan couples were selected by Purposeful and available sampling method. The research tool was a semi-structured interview that reached saturated with 14 people (seven couples) In during the work, interviews recording and implementation and 1923 important phrases were coded and analyzed with Colaizzi method. The problems in the quality of interpersonal relationships, lifestyle and cultural and moral values associated with virtual networks in two class of interpersonal problems (including communication and emotional problems with children and disruption in marital relations) and the cultural and moral problems class (including 3 categories of lifestyle change, cultural degeneration and change of religious values) and 16 conceptual codes were placed. Therefore, it is suggested that the proper use of social networks be considered as part of life skills and premarital education.

Keyword: Virtual networks, interpersonal relationships, lifestyle